

Sobre la Mula Vella ^{de Pep Coll}

Una de les mules que la mitolgia del segle XX va crear, i que adquirí fama cinematogràfica, fou la Mula Francis, aquella que parlava i que estava tan íntimament lligada a l'exèrcit. Els exèrcits han comptat amb les mules fins fa quatre dies, i en indrets muntanyosos constitueixen animals quasi insubstituïbles. De la Francis es va escriure un epitafi: "Aquí descansa la mula Francis, que en vida va clavar guitza a dos coronels, set comandants, vint capitans, quaranta tinentes, seixanta xerxents, cent-vint-i-sis soldats i una bomba de mà".

Les mules han desaparegut dels nostres pobles abans d'ahir. Les generacions més joves no les han vistes, però; i tot llur parament tan ricament ornat de vegades, cal veure'l als museus de la vida rural: aquells collars, collarins, cinglats, fronataleres, o sotagoles, testeres... Jo havia ajudat a junyir la mula al carro, a la dolça i al trill i rodet. I havia estat a la fira de Solàs, en companyia del meu oncle Jaume, que per aquelles ocasions es vestia l'ampla brusa de ramblar. Hi havia animals de pota rodona que eren portats de molt lluny, fins de Navarra, o de l'altre costat dels Pirineus, travessant els ports i dibuixant siluetes de western casolà.

Animals resistents, s'estavien la femellesa criadora, i en no poder tenir fills, duïen la maledicció bíblica que els homes els encolomaren: fos com fos, ben bé que s'han aprofitat durant segles, els humans, ja fossin mules de pas - la imatge del Rector de Vallfogona a cavall de la seva mula puja a des del Corb fins

a Cervera...o a Vic, que no s'hi posava per poc, Mossèn Garcia !-, ja fossin mules fures, guites, catalanes (que tenen cul d'ametlla, diu el Moll), o mules regalones, que són algunes de les variants que l'esmentat diccionari en dona.

Animal aprofitadíssim, pacient generalment, ni dolç ni aspre, més aviat entotsolat i filòsof, sense la murrieria de l'ase ni la petulància del cavall, ha estat massa bescantada per aquells que se n'aprofitaven: "pitjor que una mula" diem encara d'algú que és tosseut i rude. "Es una mula" també diem de qui té només força bruta. Precisament, quan Max Schmelling, que fou un famós boxador dels anys trenta, fou noquejat per Joe Louis, el precedent dels mítics grans pesos, declarà: "fou com la guitza d'una mula".

Hi ha una mica de confusió entre mula i ase, i no sé per què. Però el fet és que, quan es parla de la l'Establia de Betlem, hom diu "hi havia una mula i un bou", cosa que no diu exactament l'Evangelí; amb tot, a molts Naixements casolans hi figura una somereta, potser perquè la nostra tradició troba més simpàtic l'ase que no la pobra mula. I tot és degut a l'origen etiquetat de no-sant, a la barreja original d'un prové el llinatge de les mules. Mentre l'ase prové dels ases i les someres, del garanyó i la burra, la mula és un híbrid d'euga i ase o de cavall i somera. Aquesta barreja d'espècies, que tradicionalment es considerà contra-natura, féu que als fills de blanc i negra, entre els humans, se'ls digués mulats. Més tard, vingué l'orgull d'ésser-ne, de mulat, fins al punt que el mot "mulata!" dit admirativament, expressa, a Cuba, una floreta d'exalçació.

I què hi té a veure el Pep Coll, en tot això ? El Pep Coll ha escrit un bell llibre, una novel·la-reportatge-elegia-poema sobre les mules del Pallars, aquest Pallars que ja tenim com nostre, "La Mula Vella" és la tercera novel·la de Coll, i a parer nostre, que no fa altre que refermar el de l'editor, l'obra més arrodonida fins ara de l'autor. Pep Coll no cal que es mogui del Pallars, pot, si continua així, universalitzar-lo, com va fer Ramuz amb la seva regió particular suïssa. La mula vella és un símbol del món pallarès en el que té d'emigració, afebliment i alhora perdurabilitat i revitalització. Sempre sota l'estrella del sacrifici, però : les mules pallareses, quan ja no tenien res a fer en el desenvolupament d'una agricultura que perdia la força de sang, i, per tant, s'esfumaven les fires substancials del Pirineu - aquelles girelles que ens hi menjàvem ! - van anar a parar a l'India, a les escorrialles de qualsevol guerra entre hindús i paquistanesos. La Qula, ka la mula vella, havia estat jove, i se'ns explica tota la seva trajectòria vital de la qual destaquen els episodis que la fan sotmetre als homes - aquell acostumar-la als morots ! - que li fan adquirir l'astúcia per no haver de treballar massa (com els algun es, oi Pep ?), i que, finalment, la menen a entendre el llenguatge dels humans. L'evolució de la vida de la Qula és paral·lela a la història contemporània del país, i d'això en pervé el fet de les peculiars imatges del sho xou audiovisual que en Coll preparà per a la presentació del volum : hi surten fins i tot els Queristes de la Seu, l'aparició dels primers tractors i la venjança que la Qula

en vol prendre, la transformació de l'habitatge als pobles, i , per tant, la desaparició dels estables i dels corrals... fins a arribar a la pròpia transformació per vellesa, quan la mula vella comprova que ho és, i entorn seu desapareixen colors i sorolls, un dels fragments més colpidors de la novel·la. Després , al Pallars arriben uns compradors especials, que adquireixen les darreres mules per dur-les al Caxmir. Així la Quela, desferra quasi, emprèn aquest llarg viatge de Muntanyes a muntanyes (del Pirineu al Caxmir, dels Apenins als Andes, com si n' diguéssim) on morirà en una emboscada, amb una bala que per als seus sentis afeblits de caducitat és com la fiblada d'un tavà... Tal vegada, i el Coll no ho diu per delicadesa i pudor, per respecte al Martinet, entre les boiroses imatges de l'agonia se li presentà la figura del nen que li ensenyà el llenguatge dels homes.

Josep Vallverdú

(1) - Pep Coll - LA MULA VELLA -Del Pirineu al Caixmir- Col.

l'Odissea, Edit .Empúries, Barcelona, ¹⁹⁸⁹ 151 pp